

Johannesburg z hľadiska udržateľného rozvoja energetiky

E. Bédi: Johannesburg and Sustainable Development from the Viewpoint of Energetics. Život. Prostr., Vol. 37, No. 3, 129 – 131, 2003.

In the field of sustainable energy production and consumption the World Summit in Johannesburg has not fulfilled expectations. Official documents did not contain any concrete aims, e.g. supporting of renewable energy resources that could be a significant aid in the sustainable development or removal of subsidising of fossil fuels. As an outcome of the Summit the world will base its further development still upon permanently diminishing sources of fossil fuels while development of renewable energies will be retained to noncommittal initiatives of individual countries and organizations.

Desať rokov po Riu

Cieľom Svetového summitu bol odpočet toho, čo sa urobilo od Summitu Zeme (Rio de Janeiro, 1992) a identifikovať cesty, ktorými by sa mohli uberať národy združené v OSN. Takáto analýza mala vyústiť do prijatia tzv. *Implementačného plánu*, ktorý by podporil záväzky pri presadzovaní Agendy 21. Možno aj preto, že summit sa orientoval na stovky zložitých a vzájomne poprepájaných oblastí životného prostredia z hľadiska udržateľného rozvoja, nikoho neprekvapilo, že to, čo viac ako 100 svetových politických lídrov pripravilo v záverečnom dokumente, zaostalo za očakávaniami. Možno to bolo spôsobené aj tým, že summitu predchádzala séria prípravných stretnutí a proces sa ukázal ako procedurálne veľmi náročný a byrokratický, čo nakoniec znamenalo nedostatok času na jeho prípravu. Nedostatok politickej vôle zo strany najsilnejších krajín však výrazne prispel k tomu, že tento summit asi ťažko bude začiatkom takého procesu, akým bola Agenda 21 po Riu, alebo proces vyjednávaní o klimatických zmenách na pôde OSN, ktorý vyústil do formulovania konkrétnych záväzkov v podobe Kjótskeho protokolu.

Čo sa dosiahlo?

- Oficiálne závery summitu majú nasledujúcu podobu:
- Politická deklarácia o udržateľnom rozvoji.
 - Implementačný plán.

- Viac ako 200 partnerstiev v oblasti udržateľného rozvoja medzi vládami, obchodnými skupinami a inými spoločnosťami.

Hoci je ťažké posudzovať význam summitu z hľadiska všetkých preberaných tém, faktom ostáva, že v niektorých oblastiach sú výsledky pochybné a nezodpovedajú naliehavosti riešenia súčasnej situácie, nieto ešte udržateľného rozvoja. Jednou z takých tém je aj energia, ktorá patrí medzi priority, hlavne z hľadiska rozvojových krajín a riešenia problému chudoby.

Politická deklarácia z Johannesburgu v podstate nepriňaša nič nové. Je to pekná slohová práca na tému *dobré úmysly*, ktoré však nikoho k ničomu nezaväzujú. 54-stranový Implementačný plán sa dotýka problematiky vody, energie, zdravia, poľnohospodárstva a biodiverzity. Namiesto jasných nových cieľov a termínov sa však dokument hemží slovnými spojeniami typu *treba presadzovať...* Inými slovami: dokument je o všetkom, pre všetkých, ale málo konkrétny, bez mechanizmov na jeho presadzovanie.

Väčšina pozorovateľov, hlavne z radov mimovládnych organizácií, ale aj médií, sa zhodla na tom, že predovšetkým v kapitole o energii summit, napriek mnohým dobre mieneným deklaráciám, skutočne nič pozitívne neprinesol. Energia sa stala jednou z najrozporupnejších tém na summite. Faktom však zostane, že obnoviteľné zdroje energie, ktoré vystupujú ako riešenie problému so zabezpečením energetických zdrojov, ešte nikdy neboli tak v centre pozornosti hláv štátov, ako práve na summite v Johannesburgu.

Prijatá politická deklarácia len odráža nehody a obštrukcie, ktoré sa naplno prejavili práve v oblasti energie. Progresívne návrhy boli zablokované v dôsledku silných národných záujmov a krátkodobých perspektív. Obzvlášť prijatie globálneho cieľa pre obnoviteľné zdroje energie, s výnimkou veľkých vodných elektrární, sa stalo terčom diskusií, ktoré spôsobili, že sa prijatie Implementačného plánu oneskorilo o celý deň. Napokon sa neprijal nijaký konkrétny cieľ a v záverečnom texte sa objavilo len nezáväzná konštatovanie, že krajiny podstatne zvýšia podiel obnoviteľných zdrojov na celkovej energetickej spotrebe. Ani zmienka o súvislosti obnoviteľných zdrojov s udržateľným rozvojom, alebo o tom, že súčasné energetické zdroje sú nielen neperspektívne, ale prispievajú aj k zhoršovaniu životného prostredia.

Samotný text dokumentu, a obzvlášť pojem *obnoviteľné energetické zdroje*, resp. *používanie čistejších, modernejších, účinnejších a dostupnejších technológií* otvára priestor na individuálnu interpretáciu týchto pojmov pre každú krajinu a len ilustruje slabosť prijatého dokumentu. Problém spočíva v tom, že tieto termíny nie sú bližšie definované a v texte sú odkazy na 9. zasadnutie Komisie pre udržateľný rozvoj (CSD 9), kde sa pod pojmom *moderné energetické technológie* chápe aj *čistejšie spaľovanie uhlia*, resp. jadrová energia. Medzi politikmi sa preto zákonite rozpútala diskusia o tom, či sa má text chápať ako podpora jadrovej energetiky, alebo nie. Diskusia však neprišla nijaký výsledok.

Zamietla sa aj požiadavka súvisiaca so stanovením termínu odbúrania dotácií do energetiky (návrh bol do r. 2007). Namiesto toho sa v texte hovorí, že krajiny budú tam, kde je to vhodné, podnikat kroky na odstraňovanie nežiaducich dotácií brániacich udržateľnému rozvoju. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že dotácie do fosílnych palív (uhlia, ropy, zemného plynu, ale aj jadrovej energie) predstavujú ročne 250 až 300 mld. USD. Je to až štyrikrát viac, ako suma investovaná do rozvoja obnoviteľných zdrojov energie za uplynulých 20 rokov. Dotácie do fosílnych palív významne ovplyvňujú situáciu na trhu s energiou a dnes jednoznačne znevýhodňujú konkurencieschopnosť obnoviteľných zdrojov. Na pozadí tejto skutočnosti znejú úvahy o vysokej cene energie z obnoviteľných zdrojov veľmi nepresvedčivo. Avšak aj v radoch politikov silnejú hlasy dožadujúce sa vytvárania rovnakých podmienok pre všetky palivá, resp. zdôrazňujúce nevyhnutnosť podpory rozvoja obnoviteľných zdrojov. Napríklad v Nemecku nová legislatíva umožnila neuveriteľne rýchly rozvoj obnoviteľných zdrojov energie za posledných desať rokov. Len v oblasti veternej energie bolo v tejto krajine inštalovaných v minulom roku 2 328 turbín s celkovým výkonom 3 247 MW. Na konci r. 2002 bolo v Nemecku v prevádzke 13 750 veterných turbín s výkonom viac ako 12 000 MW (najviac na svete), čo je o 37 % viac ako r. 2001. Výroba elektrickej energie z veternej tam dnes dosahuje 4,5 % a tento nový priemysel zamestnáva asi 45 000 ľudí.

Ako odpoveď na zlyhanie pri prijatí cieľa v oblasti rozvoja obnoviteľných zdrojov prišla EÚ spolu s tzv. koalíciou ochotných počas posledného plenárneho zasadania v Johannesburgu s iniciatívou prijať národné alebo regionálne ciele bez konkrétnej špecifikácie. Viacero európskych krajín vrátane Slovenska túto výzvu podporilo. EÚ pôvodne navrhovala, aby sa v záverečnom dokumente objavil aj globálny záväzok zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov na spotrebe energie zo súčasných 13,9 % na 15 % do r. 2010. Nikoho neprekvapilo, že po neprijatí ani takéhoto minimalistického scenára nemohla uspieť ani Brazília s ešte progresívnejším návrhom na zvýšenie podielu výroby elektriny OEZ (s výnimkou veľkých vodných elektrární a biomasy) zo súčasných 2,5 % na 10 % v r. 2010. Proti prijímaniu konkrétnych cieľov sa stavali hlavne USA, namiesto toho presadzovali politiku tzv. partnerstva pri realizácii konkrétnych projektov.

Dobrou správou z Johannesburgu je možno fakt, že téma energie je politickým signálom na strategické spojenectvo odstraňovania chudoby vo svete a dostupnosti energetických služieb. To sa v konečnom dôsledku prejavilo aj oznámením viac ako 30 partnerstiev na realizácii energetických projektov. Deväť veľkých elektrárenských spoločností krajín G7 podpísalo s OSN dohody o technickej spolupráci na realizácii projektov využívajúcich obnoviteľné energetické zdroje v rozvojových krajinách.

USA prejavili ochotu investovať v tejto oblasti 43 mil. dolárov v r. 2003. EÚ oznámila, že v rámci partnerských iniciatív investuje do energetiky až 700 mil. USD s cieľom znížiť počet ľudí žijúcich v extrémnej chudobe na polovicu do r. 2015. Iniciatíva EÚ je otvorená pre všetky rozvojové krajiny s ťažiskom na Afriku.

Iné témy

O energii sa hovorí aj v niekoľkých ďalších článkoch Implementačného plánu. V časti venovanej boju s chudobou sa na viacerých miestach zdôrazňuje nevyhnutnosť zabezpečiť energetické služby prostredníctvom moderných a decentralizovaných technológií a zvyšovať využívanie obnoviteľných energetických zdrojov. Veď dnes majú len 2 mld. ľudí prístup k elektrickej energii. Obnoviteľné zdroje sú vzhľadom na svoj decentralizovaný charakter obzvlášť vhodné práve pre rozvojové krajiny. Okrem toho, budovanie ekonomiky založenej na fosílnych palivách je z hľadiska rozvojových krajín dosť problematické. Vzťah medzi ekonomickým rozvojom a energetickou závislosťou od dovozu fosílnych palív (ropy, uhlia, plynu) sa prejavil už počas ropných kríz v r. 1973 – 1982. V tomto období vzrástla zadlženosť rozvojových krajín o 200 mld. USD a dosiahla 1 200 mld. dolárov, z čoho sa tieto krajiny nespamätali doteraz. Očakávaný nárast cien fosílnych palív, ktorý bude súvisieť s ich znižujúcimi sa zásobami (celosvetové rezervy ropy sú podľa The British Petroleum menšie ako na 40 rokov a plynu asi na 60 rokov) bude pre rozvojové krajiny predstavovať ešte väčší problém ako v minulosti. Niektoré krajiny totiž už dnes musia vynakladať viac finančných prostriedkov na dovoz fosílnych palív, ako získavajú z celkového domáceho exportu.

V oblasti ochrany zdravia sa text dokumentu dotýka potreby poskytnúť pomoc pri znižovaní závislosti obyvateľov niektorých rozvojových krajín v Afrike od tradičných palív (dreva), ktorých spaľovanie má dôsledky na zdravie.

V kapitole o odpadoch (nerádioaktívnych) sa navrhuje rozvoj systémov na spracovanie odpadov, ktoré zahŕňajú aj technológie ich premeny na energiu (spaľovanie). Takéto riešenia však nemusia byť vždy ekologicky únosné.

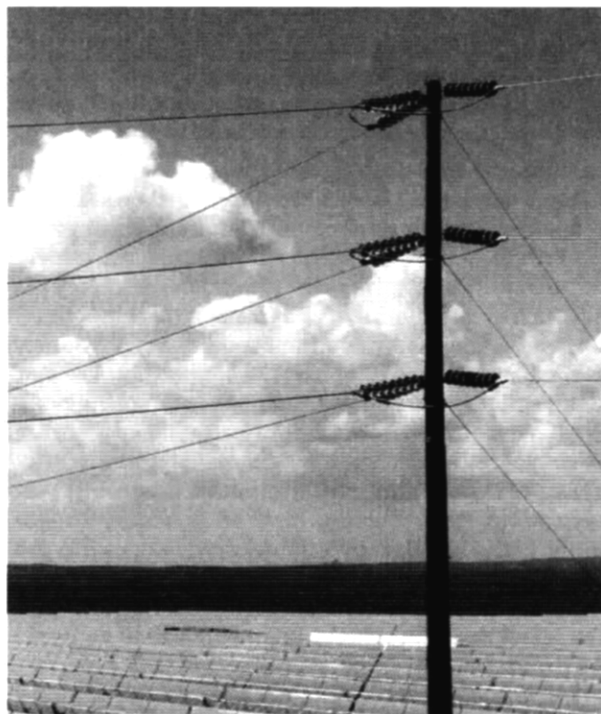
Potreba vyššej účinnosti využívania energetických zdrojov je naznačená v časti o doprave a odsoľovaní morskej vody. Energetika má mimoriadny význam aj v boji s dezertifikáciou alebo v rozvoji malých ostrovných štátov.

Hoci problematika klimatických zmien nebola predmetom rokovaní, text dokumentu vyzýva rozvíjať moderné technológie, obzvlášť v sektore energetiky, ktoré by mohli významne znížiť emisie skleníkových plynov. Na summite zaznela aj oficiálna výzva, aby krajiny, ktoré

doteraz neratifikovali Kjótsky protokol zameraný na znížovanie emisií skleníkových plynov, pristúpili k tomuto aktu čo najskôr. Túto výzvu podporila aj Ruská federácia, bez ktorej Kjótsky protokol nemôže vstúpiť do platnosti (po odstúpení USA je Rusko kritickým štátom), dodnes však tento protokol neratifikovala.

Mimovládne organizácie

Z pohľadu mimovládnych organizácií boli výsledky summitu sklamaním, rovnako ako jeho organizácia. Počas summitu sa takmer 20 000 účastníkov pohybovalo medzi jednotlivými miestami, kde prebiehali rokovania konferencie, na ploche niekoľko sto km². Väčšina z nich pritom strávila viac času v autobusoch ako v konferenčných priestoroch. Pre podujatia mimovládnych organizácií bolo vyčlenené centrum NASREC vzdialené asi 50 km od Sandtonu – miesta summitu politikov. Bez prehánania možno prehlásiť, že semináre a workshopy organizované mimovládnyimi organizáciami ponúkli účastníkom oveľa viac poznatkov ako oficiálny summit. Bohužiaľ, oficiálnych predstaviteľov alebo zástupcov médií tam bolo málo, čo pri katastrofálnej organizácii dopravy a množstve bezpečnostných opatrení ani nikoho neprekvapilo.

RNDr. Emil Bédi, Fond pre alternatívne energie
SZOPK, bedi@szusz.sk